Orosz Sándor
Az ukrán elnökválasztás, 2010

Az ellenzéki erők vezetője, Viktor Janukovics nyerte a 2010-es ukrán elnökválasztásokat. Az urnák elé járulók egyértelmű többsége ezúttal az öt évvel ezelőtti „narancsos forradalom" nagy vesztesének szavazott bizalmat. Az ukrán és külföldi közvélemény és szakértők nagy része e fordulatban a demokratikus értékek megerősödésének jelét véli felfedezni. Mások, elsősorban a vesztes oldal képviselői, éppen ellenkező véleményen vannak: 2004 decemberében tömegek vonultak az utcákra, hogy tiltakozzanak Janukovics pártjának majdhogynem „nyilvános" választási csalásai ellen, néhány év elteltével azonban ugyanezen Janukovics mellett tették le voksukat. A változásnak komoly előjelei és okai voltak, melyek között első helyen szerepel az elmúlt évek hatalmi koalíciójának belső megroppanása, működésképtelensége, szinte elkerülhetetlen felbomlása. A „narancsosok" kormányzása idején még instabilabbá vált az ország gazdasági helyzete. Ígéreteikkel ellentétben, képtelenek voltak felszámolni az ukrán politikai és közélet hajszálereibe is beépülő korrupciót, nem segítették elő az életszínvonal növekedését, és végül egymás ellen fordultak.

A szavazás előtti kampány eldurvulását és útszéli hangnemét illető minden előzetes várakozás beigazolódott. A 18 regisztrált induló közül igazából mindössze öt jelentős jelölt volt, közülük is csupán kettő rendelkezett reális eséllyel a végső győzelemre: a jelenleg még hivatalában lévő miniszterelnök, Julia Timosenko, valamint Viktor Janukovics, a Régiók Pártja, a parlamenti ellenzék vezéregyénisége. Az elmúlt években határozott oroszbarát diskurzust folytató Janukovicsnak szilárd, 8-10 százalékos előnye volt ellenfelével szemben. Ahogyan az minden felmérés és közvélemény-kutatás eredménye szerint megjósolható volt, a január 17-i első forduló nem hozott végső döntést: egyik jelölt sem szerezte meg a szavazatok több mint 50 százalékát. A második fordulóba pedig csupán a már említett két legesélyesebb induló került be, ahol Janukovics a szavazatok több mint 48, Timosenko közel 46 százalékát kapta, a többi szavazat pedig egyik jelöltet sem támogatta.

A választási kampányban az egymással versengő – valójában gyakran inkább harcoló – felek kíméletlen csatát vívtak, és sok esetben indokolatlan eszközöket alkalmaztak az előnyszerzésre, illetve a végső győzelem kivívása reményében. A személyeskedésekkel, kölcsönös jogi vádemelések sorozatával, egymást lejárató és megalázó reklámkampányokkal, korrupciós ügyekről szóló híresztelésekkel és vádaskodásokkal, valamint bántóan antiszemita célzatú megnyilvánulásokkal telített közhangulat az ország vezető rétegei körében uralkodó alacsony szintű politikai kultúráról árulkodott. Az egyre általánosabbá váló társadalmi kiábrándultság és közérdektelenség szintén nem járult hozzá a politikai csatározások civilizált keretek között tartásához.

Az ukrán nyelvtörvény bevezetése és az oktatáspolitika újabb, a nemzeti kisebbségek nyelvhasználati jogait látványosan csorbító rendeleteinek negatív fogadtatása választópolgárok és ellenzéki politikusok véleménye szerint is számottevő részben a kampányharc eldurvulásának számlájára írható. A

Timosenko-kabinet önmagának ellentmondó, Moszkva-barát jegyeket hordozó külpolitikája, illetve ukrajnai belföldi (orosz) kisebbségellenesnek kikiáltott oktatáspolitikai rendeletsorozata mind a szakértők, mind közvélemény megítélése szerint javarészt szintén a kampányharc, a hatalom megőrzése érdekében folytatott törekvések részét képezte, annak csupán egyik eszköze, soron következő fejezete volt. Az új oktatási törvény elfogadásával és életbe léptetésével számos etnikai kisebbség, közöttük a már eddig is csökkenő lélekszámú kárpátaljai magyarság fennmaradásának esélyei látványosan romlottak, váratlanul évtizedes mélypontra süllyedtek.

További aggodalmakra adott okot e fejlemény második hullámában jelentkező szélsőséges ukrán nacionalista szervezetek és elnökjelölt (!) kisebbségeket vádoló vélemény-nyilvánítása a médiában. 2009 októberében az ukrán közszolgálati televízió-csatorna fő műsoridőben levetített riportjában Oleh Tyahnibok, a szélsőjobboldali Szvoboda párt vezetője nyílt és egyértelmű magyarellenes kijelentéseket tett, és a kárpátaljai magyarság állítólagos – a hivatalos Budapest által szervezett – szeparatista törekvéseinek veszélyére hívta fel a figyelmet. Ezzel együtt éles kritikával illette az akkor még hivatalban jelenlegi államelnök, Viktor Juscsenko egyik legfontosabb támogatóját, Viktor Balogát. Az utóbbi politikus Tyahnibok jelentősebb ellenlábasai közé tartozik, és történetesen kárpátaljai származású is egyben. Tyahnibok támogatottsága az előzetes értékelések szerint az öt százalékot sem érte el, a választások első fordulójában pedig a szavazatok mindössze másfél százalékát kapta. Viszont a kampányban való részvétel kiváló lehetőséget biztosított politikai programja közismertté tételéhez és népszerűsítéséhez országszerte.

Az orosz–ukrán gázháború, azon belül pedig kiemelten a 2009. decemberi válság a választási kampány egyik legmeghatározóbb és legsúlyosabb vitakérdését szolgáltatta. A Timosenko-kabinetet számos vád érte – elsősorban az Juscsenko elnök részéről –, miszerint az ukrán államot „csődközeli helyzetbe” sodorta azzal, hogy a gáztartozásokat a nemzeti bank valutatartalékaiból egyenlítette ki. Tény, hogy a miniszterelnök-asszony szenzációsnak minősíthető sikereket ért el a konfliktus rendezésével. Orosz kollégája, Vlagyimir Putyin nagy kedvezményben részesítette az ukrán felet, így akarva-akaratlan megtámogatta Julia Timosenko választási kampányát. Mint ismeretes a 2008-ban aláírt kétoldalú gázkereskedelmi megállapodáshoz egy kiegészítő okmányt fogadtak el, a válság így rendeződött, s ezt követően a miniszterelnöknő népszerűsége ugrásszerűen megemelkedett Ukrajnában. A szerződés-kiegészítés ugyanis garantálja, hogy a Gazprom eltekint a 2009-es évben az ukrán oldalon felhalmozódott tartozások miatti büntetőszankciók kifizettetésétől, ráadásul 20 százalékkal enyhít a szóban forgó 2008-as szerződésben Kijev által vállalt kötelező gázvásárlás mennyiségén.

Ezzel párhuzamosan, meghatározó választási vitatéma bontakozott ki Oroszország Fekete-tengeri Flottájának szevasztopoli állomásoztatása, elsősorban a bérleti szerződések 2017-es lejártát követő esetleges meghosszabbításának szükségessége és lehetősége körül. A Moszkva támogatásában erősen bizakodó régiós vezér, Viktor Janukovics nyíltan kiállt a flotta megtartása mellett, így kívánta biztosítani a krími oroszajkú lakosság támogatását az elmúlt hónapokban, és persze feltehetően az elnökválasztások napján is. Ezzel az állásponttal helyezkedett szembe rendkívül élesen és

agresszívan Juscsenko elnök. Ehhez képest jóval békésebb, de ugyancsak határozottan elutasító hangnemben szólt az ügyről Timosenko miniszterelnök-asszony és a mögötte álló BJUT-tömörülés (Blok Juliji Timosenka). A flotta körüli hangzavar azonban a gázvita kezdetén feltűnés nélkül háttérbe szorult, mivel ennek pillanatnyilag nagyobb tétje volt és jelentősebb aktualitást kapott: a gáz-tranzit és gázimport kérdésével kapcsolatos pénzügyi viták kiújulásában öltött testet.

Közvetlenül a kampányidőszak kezdetén jelent meg, és annak talán legambivalensebb és több szempontból is a legtisztázatlanabb fejezetét képezte az ország közéletét majdnem két egész hónapra – mondhatni szinte mesterségesen – megbénító járványveszély. Az illetékes egészségügyi és biztonsági hatóságok haladéktalanul felfüggesztették a közintézmények működését, illetve ideiglenesen betiltottak minden tömegrendezvényt (így elhárult a 2004-es utcai tüntetések megismétlődésének egyébként is minimális veszélye). A majdhogynem gyülekezési tilalom szigorával felérő rendelkezés égisze alatt az állami erőszakszervek és biztonságiak így hivatalosan és jogosan léphettek volna fel – szükség esetén akár erőszak alkalmazásával – a tilalom megszegőivel szemben. A járvány tehát akaratlanul is jó szolgálatot tett az elmúlt évek eseményeinek fényében már inkább kínosnak ható utcai narancsos tüntetések idei elkerülésének. Időközben az elnökjelöltek és politikai köreik aktívan kísérleteztek választási előnyök megszerzésével, elsősorban úgy, hogy egymást, főleg pedig a kormányt vádolták a katasztrófahelyzet előrejelzésére és elhárítására való képtelenség miatt. A járvány heteiben a világ legjelentősebb sajtóorgánumai érdemben igencsak keveset foglalkoztak a hírrel. A helyzet kezelése érdekében tett erőfeszítések a kormány részéről pedig végül a miniszterelnök-asszony malmára hajtották a vizet, a végső győzelmet azonban nem sikerült megszereznie.

A belpolitikai paletta talán egyik „legüdébb árnyalatát” képezi a „Trudova Ukraina” párt egykori vezetője: az elnöki szék közelébe sem kerülhetett ugyan, de máris kitüntetett érdeklődés és elismerés övezi az első forduló harmadik helyezettjét, Szerhij Tihipkot, aki nagy meglepetésre a szavazatok 15 százalékát tudhatta magáénak. Eleinte mindkét hatalmi tömb őt tartotta a legesélyesebb miniszterelnök-jelöltnek, és tárgyalásokba kezdtek vele. Tihipko, az Ukrán Nemzeti Bank korábbi elnöke kiváló gazdasági szakemberként és pragmatikus politikusként vált közismertté és népszerűvé. Sokak szerint az ő esetleges kinevezése az adott körülmények között a lehető legjobb kompromisszumos megoldásnak tűnt. Társadalmi népszerűségét és politikai elismertségét, többek között, a két nagy tömörüléstől mindeddig éles és következetes elhatárolódásával vívta ki. Sokáig tartotta magát az a nézet, miszerint egy újonnan formálódó, még a 2012-es parlamenti választásokat megelőzően nagy változások előtt álló kormánynak rövidesen ő lehet a miniszterelnöke. Végül mégis Mikola Azarov, a választások győztesének kampányfőnöke kapott bizalmat, ő alakíthatott kormányt.

Megállapítható, hogy a belső hatalmi harcok sok tekintetben függetlenedni látszanak a kívülről érkező hatásoktól, azonban a Kreml továbbra is erős befolyással bír az ukrán belpolitika erőviszonyainak alakulására, ugyanis az a jelölt, amelyik legalább elviekben magáénak tudhatja az orosz támogatást is, kiemelkedő esélyekkel rendelkezik. Önálló tanulmányt érdemelne a 2008-as orosz–grúz háborús konfliktus Ukrajnára gyakorolt hatása: az oroszbarát politikai erőket támogató választópolgárok szemlélete megszilárdult, az „ingadozók” nagy részét pedig szintén meggyőzte vagy megfélemlítette az

események végkimenetele. A pénzügyi világválság jelentős veszteségeket okozott az ukrán gazdaságban, tovább nehezítve a már eddig is kilátástalannak tűnő energia-ellátási problémakört, ami az állam végletes eladósodásához, a központi költségvetés és tartalékok kimerüléséhez vezetett. Az államcsőd veszélyének elhárítása nemzetközi pénzügyi gyorssegélyek nélkül már korábban is lehetetlen lett volna, és az elemzők szerint a helyzet végleges és megnyugtató megoldására jelenleg nem állnak rendelkezésre hatékony pénzügyi eszközök. A választások nyertesének az ország politikai és gazdasági erejét meghaladó problémákkal kell szembenéznie.